

3. HADERWIESE

Haderloch ^{[37]s.113}

Haderteich ^{[37]s.113}

Haderwiese ^{[37]s.113}

Nazwa tej legendarnej wioski najprawdopodobniej nie posiada swojego odpowiednika w języku polskim, można jednak przetłumaczyć wyrazy ją tworzące. W języku niemieckim *Hader* to waśń lub kłótnia, *Loch* to zagłębienie, a *Teich* to staw; tak więc nazwy te mogą odnosić się spornego miejsca, znajdującego się na łące, zlokalizowanej w zagłębieniu i okresowo zalewanej przez wodę.

O znanej jedynie z podań wiosce *Haderwiese* informuje nas w 1908 roku Martin Treblin: „W rejonie zapory w dolinie rzeki Bober (pol. Bóbr) koło miejscowości Buchwald (pol. Bukówka), na wschód od miejsca, gdzie potok Goldbach (pol. Złotna) wpada do rzeki Bober (pol. Bóbr), istniała podobno na lewym brzegu rzeki wioska *Haderwiese*, *Haderloch* czy też *Haderteich*. Według podań ludowych mieszkańcy wioski mieli z powodu granicy popaść w spór (stąd też nazwa »*Haderwiese*«) do tego stopnia, że aż wdarł się tu sąd Boży w postaci olbrzymiej powodzi, która zrównała wioskę z ziemią. Według innych przekazów sąsiedzi graniczni wdali się w spór i pewien królewski komisarz miał tak zacydować, jak wiatr poły jego płaszcza przypadkowo rozwieje. Następnie wioska Buchwald (pol. Bukówka) dostała część wschodnią, a Michelsdorf (pol. Miskowice) część zachodnią³². Ponieważ pomiędzy Michelsdorf (pol. Miskowice) i Buchwald (pol. Bukówka) często Bober (pol. Bóbr) i Goldwasser (pol. Złotna) poczynaty olbrzymie spustoszenia, toteż w tym miejscu zgubny koniec wioski spowodowany wezbraniem wód byłby całkowicie zrozumiały³³.

Powyższy przekaz, pod nazwą „*Der Untergang des Dorfes Haderwiese*” (pol. upadek wioski *Haderwiese*), przytacza w 1913 roku również Richard Küch-

32 Przypis dolny 2) „Uprzejma wiadomość od pana kantora Sambaly z Miskowic w Karkonoszach”; w oryginale: „Freundliche Mitteilung des Herrn Kantor Sambaly-Michelsdorf i. R.”.

33 M. Treblin, *Beiträge zur Siedlungskunde im ehemaligen Fürstentum Schweidnitz*, [37]s.113; w oryginale: „Im Gebiete der Bobertalsperre bei Buchwald, östlich der Mündungsstelle des Goldbaches in den Bober, soll am linken Boberufer das Dorf *Haderwiese*, *Haderloch* oder *Haderteich* bestanden haben. Nach der Volksüberlieferung sollen die Bewohner des Dorfes wegen der Grenzen in Streit geraten sein (deshalb der Name »*Haderwiese*«), so daß ein Strafgericht Gottes in Form einer riesigen Überschwemmung hereingebrochen sei und das Dorf von Erdboden vertilgt habe. Nach einer andern Überlieferung feiert Grenznachbarn in Streit geraten, und ein königlicher Kommissar habe so entschieden, wie der Wind zufällig die Flügel seines Rockes trieb. Danach bekam Buchwald den östlichen, Michelsdorf den westlichen Teil 2). Da gerade zwischen Michelsdorf und Buchwald schon öfters Bober und Goldwasser fürchterliche Berwüstungen angerichtet haben, wäre der Untergang eines Dorfes an dieser Stelle durch Hochwasser durchaus erklärlich”.

nau, jednakże w odniesieniu do *Haderwiese* zamieszczona została tu dodatkowo uwaga, że nazwa ta „do dziś odnosi się do pewnej łąki w rejonie bukovskiego zbiornika retencyjnego, na lewym brzegu rzeki Bober (pol. Bóbr)”³⁴.

Opisaną tu okolicę przedstawia ilustracja 9, będąca wycinkiem mapy *Meßtischblatt*, arkusz *Schmiedeberg* z 1940 roku³⁵. Widoczna jest tu zaporą na rzece Bóbr (niem. *Bober-Talsperre*), zlokalizowana na północny wschód od góry Zameczek (niem. *Bork-Berg*). Na północny zachód o tejsze góry znajduje się miejsce, gdzie potok Złotna (niem. *Gold Bach*) wpada do Bobru, natomiast granica pomiędzy miejscowościami Miskowice i Bukówka biegnie tu dokładnie korytem rzeki. Łąki zlokalizowane na zachodnim brzegu Bobru, a więc miejsce gdzie miała znajdować się wioska *Haderwiese*, to tereny zalewowe zbiornika retencyjnego, oznaczone tutaj kropkowaną linią, opisaną jako „*Staukurve 525,6*”. Dziś lustro wody Jeziora Bukowskiego znajduje się na wysokości 536 metrów nad poziomem morza, czyli jeszcze ponad dziesięć metrów wyżej.

Z powyższego wynika, że miejsce, gdzie niegdyś miała być zlokalizowana znana jedynie z dawnych podań wioska *Haderwiese*, dziś w całości znajduje się pod wodą, co też widać na współczesnej mapie topograficznej (patrz ilustracja 11).

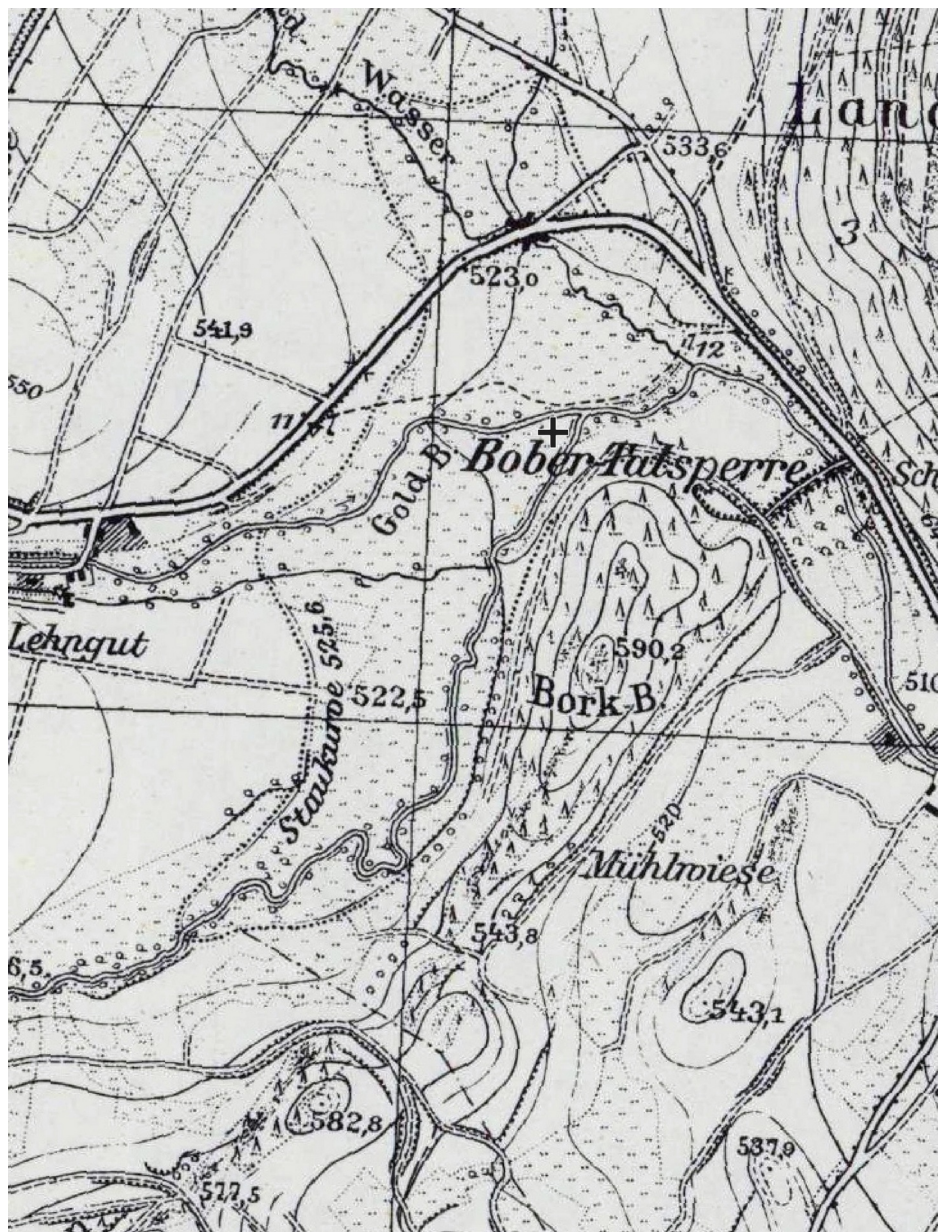
Z kolei na dawnych mapach Śląska, sporządzonych w latach 1764–1770 przez Ludwika Wilhelma Reglera³⁶ (patrz ilustracja 10), a więc jeszcze przed wybudowaniem tamy w Bukówce, w miejscu domniemanej lokalizacji wioski *Haderwiese* ukazany jest staw (bądź też stawy), być może to właśnie do tego zbiornika wodnego odnosiła się wspomniana przez Martina Treblina alternatywna nazwa *Haderteich*?

A czym było *Haderwiese*? Można podejrzewać, że być może faktycznie istniał tu jakiś spór dotyczący tego obszaru, być może wzniesiono tu też jakieś zabudowania, które uległy zniszczeniu w czasie powodzi. Brak jest jednak archiwalnych źródeł poświadczających istnienie takowej miejscowości, tak więc zapewne było to co najwyżej kilka zabudowań, które w podaniach ludowych urosły do rozmiarów całej wioski.

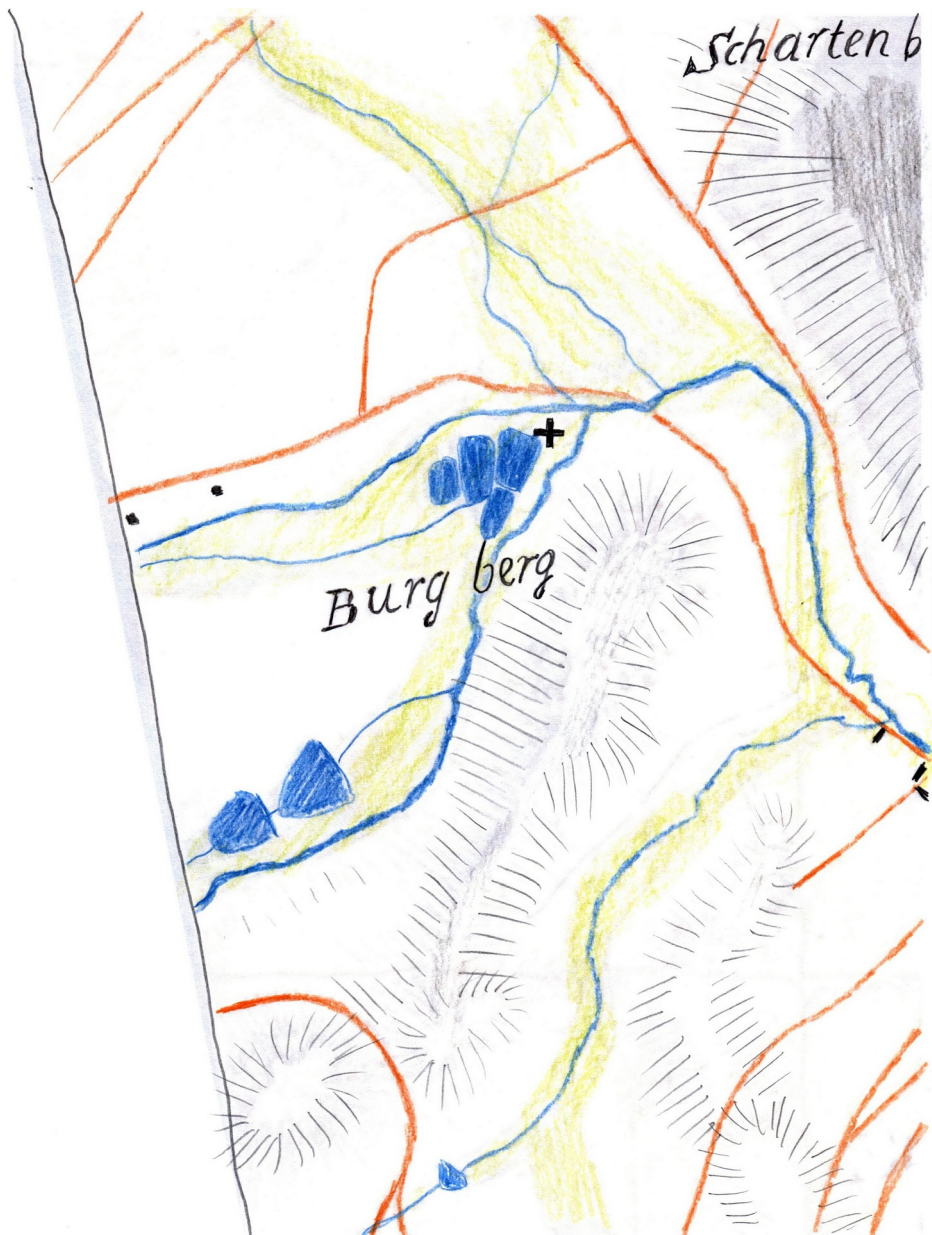
34 R. Küchnau, *Schlesische Sagen III, Zauber-, Wunder-, und Schatzsagen*, [12]s.344; w oryginale: „*Den noch heute eine Wiese im Gebiete des Buchwalder Staubeckens am linken Boberufer führt*”.

35 Mapa *Schmiedeberg*, *Meßtischblatt* 5261, 1:25.000, 1940, [22].

36 Mapa Ludwiga Wilhelma Reglera, *Staatsbibliothek Berlin*, sygn. N 15140, nr 63, [21].

Ilustracja 9: Fragment mapy *Meßtischblatt*, arkusz *Schmiedeberg* 5261 z 1940 roku, [22]. Krzyżykiem oznaczono domniemaną lokalizację wioski *Haderwiese*. Na mapie widać też łąkę opisaną jako *Mühlwiese*, jednakże nie znajduje się ona w sąsiedztwie ujścia potoku *Gold Bach*, lecz po drugiej stronie góry *Bork-Berg*, nie jest to więc inna nazwa łąki *Haderwiese*. Skala reprodukcji: 1:12500.

Ilustracja 10: Odrys fragmentu mapy Ludwiga Wilhelma Reglera, Staatsbibliothek Berlin, Preußischer Kulturbesitz, sygn. N 15140, nr 63, [21]. Krzyżykiem oznaczono domniemaną lokalizację legendarnej wioski Haderwiese; jak widać podówczas znajdowały się tu stawy, być może to one określane były mianem Hadersteich. Skala reprodukcji: 1:12500.

Ilustracja 11: Fragment mapy topograficznej z 1992 roku. Krzyżykiem oznaczono domniemaną lokalizację legendarnej wioski *Haderwiese*; jak widać dziś znajdowałaby się ona pod dnem zbiornika retencyjnego Bukówka. Źródło ilustracji: *Geoportal*. Skala reprodukcji: 1:12500.

BIBLIOGRAFIA

1. Adreßbuch der Stadt und des Kreises Landeshut, Armin Werner's Buchdruckerei, Ladeshut 1911
2. Atlas von Schlesien in Specialkarten der landrätlichen Kreise und der Kreise österreichischen Antheils, Leukart, Breslau 1829
3. Gemeindelexikon für die Provinz Schlesien. Auf Grund der Materialien der Volkszählung vom 1. Dezember 1885 und anderer amtlicher Quellen, Verlag des Königlichen Statistischen Bureau, Berlin 1887
4. Gemeindelexikon für die Provinz Schlesien. Auf Grund der Materialien der Volkszählung vom 2. Dezember 1895 und anderer amtlicher Quellen, Verlag des Königlichen Statistischen Bureau, Berlin 1898
5. Gilberts Ludewig, Handbuch für Reisende durch Deutschland, Erster Theil, im Schwickertschen Verlage, Leipzig 1791
6. Gliński Radosław, Patała Agnieszka, Krajobraz kulturowy gminy Lubawka, Wydawnictwo eBooki.com.pl, Wrocław 2017
7. Grünhagen Colmar (red.), Markgraf Hermann (red.), Lehns- und Besitzurkunden Schlesiens und seiner einzelnen Fürstenthümer im Mittelalter. 1. Theil, S. Hirzel, Leipzig 1881
8. Grzelak Andrzej (red.), Lubawka, monografia historyczna miasta, Urząd Miasta i Gminy w Lubawce, Lubawka 1991
9. Jastrzębski Stanisław, Kalwaria koło Chełmska, [w:] Przydrożne Pomniki Przeszłości, zeszyt nr 25, październik 1997
10. Knie Johann, Alphabetisch-Statistisch-Topographische Uebersicht der Dörfer, Flecken, Städte und andern Orte der Königl. Preuß. Provinz Schlesien, Graß, Barth und Comp., Breslau 1830
11. Knie Johann, Alphabetisch-Statistisch-Topographische Uebersicht der Dörfer, Flecken, Städte und andern Orte der Königl. Preuß. Provinz Schlesien, Graß, Barth und Comp., Breslau 1845
12. Küchnau Richard, Schlesische Sagen III, Zauber-, Wunder-, und Schatzsagen, B. G. Teubner,, Leipzig und Berlin 1913
13. Mahner Franz, Beiträge zur Wirtschaftsgeschichte des Cistercienserklosters Grüssau, Druck von August Lax, Hildesheim 1913
14. mapa Heimatkarte des Kreises Landeshut, 1:25.000, Verlag Curt Ressel, Bunzlau 1926
15. mapa Karte des Deutschen Reiches, arkusz 473 Friedland, 1:100.000, rok 1880

16. mapa Karte des Deutschen Reiches, arkusz 473 Friedland, 1:100.000, rok 1888
17. mapa Katasterkarte der Gemeinde Klein Hennersdorf, Landeshut, rok 1929, archiwum opactwa benedyktynek w Krzeszowie, sygnatura VI/3
18. mapa Landeshut, Meßtischblatt 3072, 1:25.000, 1877
19. mapa Landeshut, Meßtischblatt 3072, 1:25.000, 1907
20. mapa Landeshut, Meßtischblatt 5262, 1:25.000, 1937
21. mapa Ludwiga Wilhelma Reglera, Staatsbibliothek Berlin, Preußischer Kulturbesitz, sygn. N 15140, nr 63
22. mapa Schmiedeberg, Meßtischblatt 5261, 1:25.000, 1940
23. mapa Schömborg, Meßtischblatt 3131, 1:25.000, 1907
24. mapa Schömborg, Meßtischblatt 5362, 1:25.000, 1936
25. mapa surowców skalnych regionu dolnośląskiego, Centralny Ośrodek Badawczo-Projektowy Górnictwa Odkrywkowego „Poltegor”, 1:100.000, Wrocław 1980
26. Michalik Krystian, Krzeszów Dom Łaski Maryi, Usługi Poligraficzne Bogdan Kokot vel Kokociński, Nowa Ruda, Krzeszów 2018
27. Nowosielska-Sobel Joanna, Strauchold Grzegorz, Wiszewski Przemysław, Gmina Lubawka. Atlas materiałów i źródeł historycznych, Wydawnictwo eBooki.com.pl, Wrocław 2015
28. Ososko Urszula, Sachs Rainer, Inwentarz archiwum opactwa benedyktynek w Krzeszowie na Śląsku. Archiwalia z okresu niemieckiego, Wrocławskie Towarzystwo Miłośników Historii, Wrocław 2016
29. Patschovsky Wilhelm, Beiträge zur Schlesiischen Volkskunde aus dem Liebauer Thal (Fortsetzung), [w:] Mitteilungen der Schlesiischen Gesellschaft für Volkskunde, Heft IV, Nr 3, Breslau 1897
30. Patschovsky Wilhelm, Beiträge zur Schlesiischen Volkskunde aus dem Liebauer Thal, [w:] Mitteilungen der Schlesiischen Gesellschaft für Volkskunde, Heft IV, Nr 2, Breslau 1897
31. Patschovsky Wilhelm, Die Sagen des Kreises Landeshut, J. Heisig, Liebau in Schlesien 1893
32. Rose Ambrosius, Kloster Grüssau, Konrad Theiss Verlag, Stuttgart und Aalen 1974
33. Rozporządzenie Ministrów Administracji Publicznej i Ziem Odzyskanych z dnia 1 października 1948 roku o przywróceniu i ustaleniu urzędowych nazw miejscowości, Monitor Polski 1948, nr 78 poz. 692
34. Ruchniewicz Małgorzata, „Wiek ekstremów” w Lubawce i okolicach (1914–1989), Uniwersytet Wrocławski, Wrocław 2019

35. Sochacka Stanisława (red.), Słownik etymologiczny nazw geograficznych Śląska, tom 9, Wydawnictwo Instytutu Śląskiego, Opole 1999
36. Staffa Marek (red.), Słownik geografii turystycznej Sudetów, tom 8, Kotlina Kamiennogórska, Wzgórza Bramy Lubawskiej, Zawory, Wydawnictwo I-Bis, Wrocław 1997
37. Treblin Martin, Beiträge zur Siedlungskunde im ehemaligen Fürstentum Schweidnitz, E. Wohlfarth, Breslau 1908
38. Treblin Martin, Kleine Beiträge zur Siedlungskunde im ehemaligen Fürstentum Schweidnitz, [w:] Zeitschrift des Vereins für Geschichte Schlesiens, Band 40, E. Wohlfarth, Breslau 1906
39. Wiszewski Przemysław, Świat na pograniczu. Dzieje Lubawki i okolic do 1810 r., Wydawnictwo eBooki.com.pl, Wrocław 2015
40. Wytyczak Roman, O gospodarce klasztoru cystersów w Krzeszowie (szkic do tematu), [w:] Klasztor nad Zadarną, Materiały na XXXIII Ogólnopolski Zlot Sudeckich Przodowników Turystyki Górskiej, Oficyna Wydawnicza Sudety, Wrocław 1994
41. Zarządzenie Ministra Administracji Publicznej z dnia 15 grudnia 1949 roku o przywróceniu i ustaleniu nazw miejscowości. Nazwy śląskich osad (przysiółków, kolonii itp.) powyżej 25 mieszkańców (część druga), Monitor Polski 1950, nr 8 poz. 76
42. Zimmermann Friedrich, Beiträge zur Beschreibung von Schlesien. Fünfter Band, bey Johann Ernst Tramp, Brieg 1785

Kontakt z autorem:
marian.gabrowski@gmail.com